

Revista periòdica
N. 66 • Hivern de 2016

www.entrepobles.org

entrepobles

cooperació poble a poble

La guerra silenciosa de l'extractivisme

Cuba: entrevista a Georgina Alfonso

**Recuperar l'esperança. Més enllà
del neoliberalisme i del progressisme**

SOBIRANIES

La guerra silenciosa de l'extractivisme*

Alex Guillamón

El passat mes de juliol, amb menys d'una setmana d'interval, foren assassinades Glòria Capitan, a Filipines i Lesbia Yaneth, a Hondures. Totes dues tenien en comú ser activistes destacades en defensa de la seva comunitat davant dels projectes extractius. Totes dues s'enfrontaven a interessos empresarials que no dubten d'incloure la violència en la seva estratègia i que compten amb la protecció i cobertura dels seus respectius governs.

Ambdós assassinats, un a cada extrem del Pacífic, constitueixen el reflex fidel d'una guerra silenciosa¹ global, que enfronta en continents diferents centenars d'aliances comunitàries locals en defensa del seu territori i dels seus béns naturals, amb entramats econòmics i financers de corporacions transnacionals, als quals els estats de torn ofereixen els seus serveis de seguretat i protecció legal.

Som al davant de l'ombra allargada del metabolisme del capitalisme financer del segle XXI, on l'1% de la població mundial posseeix tants diners líquids o invertits com el 99% restant. I on el valor nominal dels derivats financers supera 10 vegades el valor del PIB mundial.

Aquest metabolisme demanda contínuament i creixent tota classe de matèries primeres, algunes cada vegada més escasses, i la pressió sobre els territoris que les alberguen es fa cada vegada més irrefrenable. En aquest context el món viu cada vegada més conflictes bèl·lics complexos declarats, amb el rerefons de la disputa del control dels «recursos naturals».

Però a més hi ha aquesta altra guerra, més dispersa i silenciosa, de centenars de conflictes locals, amb un seguit de trets sistemàticament repetits i amb un degoteig constant de víctimes mortals i de moltíssimes altres víctimes ferides en la seva integritat física, psicològica, en els seus drets, criminalitzades, desposseïdes dels seus territoris i mitjans de vida. És una guerra declarada pels grans poders financers i executada per empreses transnacionals, encarregades de generar beneficis a partir de l'extracció mas-

siva de béns naturals per a la seva transformació industrial en «béns de consum», però, sovint, simplement a per a la seva especulació en els mercats financers.

Les víctimes dels conflictes ambientals

L'organització britànica Global Witness ens ofereix cada any, a principis d'estiu, un informe que podríem considerar en bona mesura com una part d'aquesta guerra silenciosa. A l'Informe de 2015, presentat el juny passat sota el títol *En terreny perillós*,² s'apuntaven algunes dades i tendències clau comunes a aquesta altra guerra en continents diferents i en contextos locals diferents:

- «185 activistes ambientals foren assassinats l'any 2015, la xifra anual més alta que mai s'ha registrat, amb una mitjana de més de tres per setmana. Aquesta xifra lamentable representa un augment d'un 59% respecte l'any 2014, que, al seu torn, havia augmentat un 20% respecte al 2013». Pràcticament 2/3 parts dels assassinats van ocórrer a Centre i Sud-Amèrica: el Brasil (50), Colòmbia (26), Perú (12), Nicaragua (12), Guatemala (10), Hondures (8) i Mèxic (4). Fora d'aquesta àrea, Filipines (33), República del Congo (11), Índia (6) i Indonèsia (3) són els països que han registrat més casos.
- «La mineria és el sector més relacionat amb assassinats de defensors de la terra i del medi ambient, amb 42 casos. L'agroindústria, les preses hidroelèctriques i la tala són altres de les causes principals».
- «En aquest informe es treu a la llum la immensa vulnerabilitat dels pobles indígenes. Gairebé un 40% de les víctimes de 2015 ».

1. Aquest terme fou encunyat pel novel·lista peruà Manuel Scorza per descriure els conflictes que van enfrontar comunitats andines amb terratinents i empreses mineres els anys 60.

2. *En terreno peligroso*, Informe Global Witness, Londres, 2015.

* Article publicat a la revista *Pueblos*, n. 71.

S U M A R I

La guerra silenciosa de l'extractivisme 2

«A Cuba, hi ha una obertura per descarregar l'estatització de l'economia i la vida social» 6

Cròniques des de Ginebra: Setmana de mobilització dels pobles davant de la impunitat de les empreses transnacionals 10

Jornades Experiències Transformadores: Trobada de propostes educatives des de la Sobirania Alimentària i els Feminismes 12

Quan la dreta és sinistra i la sinistra és maldestra. Una perspectiva crítica i feminista de l'esquerra llatinoamericana 14

'Recuperar l'esperança. Més enllà del neoliberalisme i del progressisme' 17

V Trobada Internacional d'Escoles Indígenes de Formació Política 18

EDITA

Entrepobles

Associació declarada d'utilitat pública UP-78093-SD

GRAFISME

Esteva&Estevão

DIPÒSIT LEGAL

B-21094-89

Entrepobles no s'identifica necessàriament amb les opinions expressades en aquest butlletí

Foto de coberta:

SERAPAZ

Comunitat en resistència a La Puya (Guatemala)

- «Entre els casos ben documentats, trobem 16 relacionats amb grups paramilitars, 13 amb l'exèrcit, 11 amb la policia i 11 amb guardes de seguretat privats, això implica clarament que l'Estat o les empreses estan relacionats amb els assassinats».

Una de les objeccions que es poden fer als informes de Global Witness és la seva «ceguesa de gènere». No trobem dades segregades, ni valoracions sobre l'impacte diferencial, ni els fenòmens concrets de violència (i les seves implicacions) dels que són objecte les dones defensores de la vida i el territori. Per tant, ens deixen sense l'observació d'una part important d'aquesta realitat.

En relació amb això, altres organitzacions com l'Associació per als Drets de les Dones i el Desenvolupament –AWID– o la Iniciativa Mesoamericana de Defensores criden l'atenció sobre aspectes que no poden ser obviats:

«Les defensores de Drets Humans són atacades *per allò que són*, la seva identitat de gènere, i *per allò que fan*. S'enfronten el mateix tipus de riscos que la resta d'activistes. Però, com a dones, també estan exposades a la violència i als riscos específics relacionats amb el seu gènere, i són objecte de violència perquè desafien les normes i els estereotips existents.

La criminalització de les seves lluites, l'augment als poders fàctics d'actors no estatals, els atacs virtuals derivats de l'ús de

noves tecnologies i les violències i discriminació a l'interior dels seus propis moviments i famílies, les emplacen a un situació de risc que afecta la seva seguretat i el seu dret a defensar».

I defineixen com «component de gènere» aquests fenòmens característics i afegits a la violència cap a les dones en contextos de conflictes pel territori, fenòmens tan reals i necessaris de ser abordats, com els que descriu Global Witness als seus informes.

L'extractivisme a la base del capitalisme global

Eduardo Gudynas³ defineix l'extractivisme com «l'extracció de recursos naturals, en gran volum o alta intensitat, orientats essencialment a ser exportats com a matèries primeres sense processar». «Independentment de la seva extensió, generalment, l'extractivisme s'expressa als nostres països sota les anomenades *economies d'enclavament*. Aquestes s'assemblen a una illa, amb escasses relacions i vinculacions amb la resta de l'economia nacional. Això es deu al fet que bona part dels seus inputs i tecnologies són importats, una proporció significativa del seu personal tècnic també és estranger, i al seu torn, no nodreixen cadenes industrials nacionals».

3. Gudynas, E. (2013): *Extracciones, extractivismos y extrahecciones*. Observatorio del Desarrollo (CLAES), Montevideo.

Les defensores de Drets Humans són atacades per allò que són, la seva identitat de gènere, i per allò que fan. Com a dones són objecte de violència perquè desafien les normes i els estereotips existents

*La Unió
Europea és
una regió
extremadament
depenent de
tot tipus de
béns naturals.
Té la pitjor
proporció entre
la demanda
de matèries
primeres
i la seva
disponibilitat
en el seu propi
territori*

Són «xarxes de producció i comercialització internacional, amb entramats de fluxos, nodes i interconnexions internacionals on es processen els recursos naturals, es manufacturen béns intermedis i finals, i se'ls comercialitza, fins al seu consum final».

La Unió Europea és una regió extremadament depenent de tot tipus de béns naturals. Té la pitjor proporció entre la demanda de matèries primeres i la seva disponibilitat en el seu propi territori. Per això en els últims anys la Comissió Europea ha aprovat dife-

transnacionals, que garanteixen els acords comercials o Tractats (anomenats) de lliure comerç. Per tant els TLC són eines essencials en la dinàmica de l'extractivisme global.

«Crida l'atenció que l'estratègia preveu que tres actors treballin conjuntament per al desenvolupament d'aquests pilars: la Comissió, els «Estats Membres» (és a dir, els seus governs) i la indústria. No desitgen els incòmodes controls dels parlaments o –pitjor encara– de la societat civil i de les associacions no governamentals que des de

Marxa indígena contra l'oleoducte a Standing Rock (Dakota del Nord)

rents informes i estratègies per a la protecció dels seus interessos en aquest sentit a tot el món.

«Europa importa el 100% de moltes de les matèries primeres que necessita la seva indústria, ja que la producció interna, per exemple de metalls, es limita a tan sols un 3% aproximat de la producció mundial».⁴

A més, «s'espera que l'extracció global de recursos s'incrementi de: 58 bilions de tones el 2005 a més de 100 bilions de tones el 2030, un 75% en 25 anys».⁵

Un dels mitjans més eficaços per defensar el «dret» de la Unió Europea a extreure matèries primeres, i a desposseir les comunitats de diferents continents, han estat els sistemes de protecció de les inversions

fa anys treballen per assolir unes relacions comercials justes entre països rics i països empobrits. El seu objectiu és garantir a les empreses de la UE l'accés als mercats dels països emergents, mitjançant tractats comercials bilaterals orientats a la protecció dels seus interessos».⁶

La Solidaritat internacional i la defensa de la sostenibilitat de la vida

El cas de Berta Càceres, la dirigent del COPINH assassinada el passat 3 de març a Hondures, ha estat útil, almenys, per sacsejar consciències i per atreure l'atenció cap a la guerra silenciosa i cap a algunes d'aquestes característiques que la defineixen. També ha estat útil per donar llum als entramats d'interessos que hi ha darrere d'aquests episodis de violència. Uns entramats amb ramificacions que ens són molt properes.

4. Rubio, G. (2011): *Saca el metal y corre. Los países emergentes, la Unión Europea y las materias primas no energéticas del Sur global*. Salva la Selva.

5. *The raw materials initiative – meeting our critical needs for growth and jobs in Europe*, Commission of European Communities, Brussel·les, 2008.

6. Guainazzi, M. (2009): *La Unión Europea, ja por los pobres!*. Observatorio de Servicios Públicos de ATTAC-Madrid.

Més enllà del focus d'atenció inicial sobre l'empresa local DESA, que imposava el seu projecte de represa hidroelèctrica *Agua Zarca* al riu Gualcarque, a les comunitats indígenes lencas que portaven gairebé una dècada de defensa persistent del seu territori ancestral, ens trobem amb fons d'inversió holandesos i finlandesos, tots dos de «capitalisme popular» amb participació pública, o amb l'empresa alemanya Siemens.

Un aspecte clau per a la solidaritat internacional i per a la defensa dels drets humans

Es tracta, doncs d'una estratègia solidària amb un horitzó doble:

En primer terme la protecció de les persones criminalitzades, perseguides, amenaçades per exercir els seus drets legítims a defensar llurs territoris i comunitats, i la denúncia de tot l'entramat de l'extractivisme fins a arribar als seus orígens (que sovint són els mateixos actors que pressionen per la vulneració i les retallades de drets als nostres països).

En segon terme, un treball més de fons per deixar clar que no només «un altre món és

Comunitat en Resistència a La Puya (Guatemala)

Hauríem de ser capaços de guanyar grans majories per a un canvi de model econòmic, energètic, social i cultural

és la capacitat per establir aquesta traçabilitat de les responsabilitats en les vulneracions dels drets humans i en la desposseïció de les comunitats a qualsevol lloc del món.

Estendre la consciència que som al davant d'un fenomen global, no solament perquè succeeix en diferents continents alhora i amb unes pautes clarament comunes, sinó perquè els episodis de violència que despertem la nostra solidaritat, són el símptoma agut d'un fenomen sistèmic, l'extractivisme, amb uns entramats globals i unes ramificacions d'actors i d'interessos, que ens apelen directament.

Per tant, la solidaritat internacional davant aquests fenòmens greus i creixents de vulneració de DD.HH. implica la denúncia d'actors transnacionals privats (en molts casos amb inversió pública directa o mitjançant la protecció jurídica dels TLC). També suposa obrir el focus públic cap a aquests entramats i la seva dinàmica que, per descomptat, prefereixen sempre romandre a la penombra.

possible», sinó imprescindible. En els termes del que plantejava el manifest «Última llamada», que ara compleix justament dos anys:

«És fonamental que els projectes alternatius prenguin consciència de les implicacions que suposen els límits del creixement i dissenyin propostes de canvi molt més audaces. No n'hi ha prou amb polítiques que tornin a les receptes del capitalisme keynesià. Un nou cicle d'expansió és inviable: no hi ha base material, ni espai ecològic, ni recursos naturals que el puguin sustentar. Hauríem de ser capaços de guanyar grans majories per a un canvi de model econòmic, energètic, social i cultural. A més de combatre les injustícies originades per l'exercici de la dominació i l'acumulació de riquesa, parlem d'un model que assumeixi la realitat, que faci les paus amb la natura i que possibiliti la vida bona dins dels límits ecològics de la Terra».⁷ ■

7. «Manifiesto última llamada», VV.AA., 2014.

COOPERACIÓ: CUBA

«A Cuba, hi ha una obertura per descarregar l'estatització de l'economia i la vida social»*

Carles Masià – @chmasia

Georgina Alfonso, filòsofa cubana, investigadora del col·lectiu Galfisa (Grupo América Latina, Filosofía Social y Axiología) y directora del Institut de Filosofia de La Habana, va visitar Catalunya el passat mes d'octubre –convidada per Entrepobles– per participar a la Fira d'Economia Solidària de Catalunya (FESC) i conèixer la realitat del moviment de l'economia social i solidària, d'on s'ha endut el convenciment que «s'ha d'apostar per enfortir les xarxes de treball cooperatiu i solidari a escala local, regional i global».

En aquests moments, Cuba és un espai d'estudi molt interessant per moltes raons. En primer lloc, pel canvi que estan experimentant els cubans i les cubanes

Cuba es troba en un moment de canvi, amb el des-gel de les relacions amb Estats Units i la reestructuració del model econòmic. Com es viu al carrer aquest debat polític?

En aquests moments, Cuba és un espai d'estudi molt interessant per moltes raons. En primer lloc, pel canvi que estan experimentant els cubans i les cubanes. Parlem d'un projecte social que fa 58 anys que s'enfronta a l'hegemonia dels Estats Units. El projecte cubà és de lluita i resistència i això té un cost, fins i tot, d'esgotament. Tot i així, s'està produint un canvi de lideratge històric, una nova generació està assumint el govern. A diferència del que tothom pensava, està sent menys traumàtic. Això es produeix en un context global de crisi i, a més, en un país que pateix un bloqueig. Si ens deixessin buscar les nostres pròpies alternatives, es podria jutjar el procés –si Cuba es va equivocar o no–, però s'ha de tenir en compte que som l'únic país del món que no té finances externes, que no pot fer transaccions amb dòlars, que no pot posar dòlars a cap banc mundial... Les relacions entre Cuba i els Estats Units i l'obertura de les ambaixades no han canviat res de la vida de la gent; els EUA no han fet absolutament res per eliminar totes aquestes restriccions que, fonamentalment, afecten les possibilitats del país de buscar una alternativa econòmica.

Hi ha qüestions del dia a dia, però, que no tenen res a veure amb el bloqueig...

És clar. Tenim problemes interns de burocratització, formalització de les institucions, manca de creativitat, paternalisme de l'Es-

tat... cosa que moltes vegades també limita les possibilitats que les iniciatives prosperin, que les empreses tinguin més autonomia... Hi ha una sèrie de coses que hem d'arreglar internament, que no depenen de la relació amb els EUA. Amb tot, els EUA mantenen una política de fustigació cap a Cuba perquè, d'alguna manera, el projecte de la revolució cubana, en termes ètics i de civilitat, és un referent diferent al del domini del capital. Ara mateix, acabem de discutir popularment tots els documents del Congrés del partit. La gent va participar-hi i hi va haver diversitat d'opinions. Al contrari del que està passant a molts llocs –on gran part de la gent s'absté de participar–, a Cuba, la demanda i l'exigència va ser poder participar-hi.

Fa poc, vas comentar que «no es pot deixar tot a les mans del govern, del partit comunista o de les organitzacions perquè el destí de Cuba és un problema de cada habitant». Quin paper ha de desenvolupar la societat civil o els moviments socials en el context actual?

No m'agrada parlar en termes de societat civil versus Estat perquè crec que és una fal·làcia. La societat civil no s'escapa de l'Estat ni a l'inrevés; i ningú no viu al marge de l'Estat ni de la societat civil. És una dicotomia construïda. A Cuba, potenciar la societat civil vol dir que l'Estat també ha de canviar.

En quina direcció?

A Cuba, s'han formalitzat moltes de les organitzacions impulsades per la societat civil i el mateix projecte revolucionari. Hi

* Entrevista publicada al n. 418 de *Directa*.

van influir molt els anys del període especial (1990-2000), en què el prioritari era sobreviure. Hi ha dues generacions post període que l'únic referent que tenen del socialisme és aquella crisi i això marca la manera de veure el projecte. És important enfortir els nexes de la societat civil i, sobretot, la relació amb l'Estat. El procés cubà va treure moltes relacions de l'espai de la dicotomia públic-privat, com la cura dels nens, la maternitat o l'avortament. Es van traslladar a un espai de socialitat i es van conver-

sèrie de funcions i, sobretot, descarregar l'estatització de l'economia i la vida social, que és un llast que arrosseguem del model socialista soviètic. No només s'ha promogut el cooperativisme, també la petita i la mitjana empresa mercantil. En el cas de les cooperatives –on ens centrem nosaltres–, moltes eren empreses estatals de serveis o que no formaven part de mitjans de producció fonamentals. En moltes ocasions, van passar a ser cooperatives de la nit al dia. En altres països, l'Estat envia tots els treba-

tir en drets de les persones. Les institucions estatals i les de la societat civil han de tenir com a referent els drets socials aconseguits i l'objectiu que s'estableixin com a drets ciutadans i no es converteixin en polítiques públiques, que moltes vegades es queden en el paper. Calen noves relacions entre l'espai públic i privat, una nova socialitat.

Pel que fa a les alternatives, una de les possibilitats és el cooperativisme. Tradicionalment, a Cuba, s'han creat cooperatives agropecuàries, però, des del VI Congrés del Partit Comunista (2011), es va obrir la possibilitat de fer cooperatives de treball. Podries fer una breu radiografia de l'estat actual del cooperativisme cubà?

El cooperativisme agropecuari està reconegut constitucionalment i, actualment, hi ha una obertura per descarregar l'Estat d'una

lladors cap a casa i els diu que es busquin la vida com puguin. A Cuba, l'estratègia va consistir a convertir-les en cooperatives, tot i que molts cops encara funcionen seguint la lògica estatal. A la Fira d'Economia Solidària de Catalunya (FESC), vaig comentar que, aquí, inculcar el treball solidari i cooperar és més difícil que a Cuba, ja que allà tenim una cultura de treball cooperatiu i un procés històric de 58 anys de solidaritat interna i externa. D'altra banda, però, tenim en contra l'excés de paternalisme de l'Estat, que treu iniciativa i autonomia econòmica a les empreses.

Com es pot afavorir que les cooperatives 'induïdes' per l'Estat acabin sent reals i que les treballadores se sentin més autònomes i apoderades?

No només és productiu el guany empresarial i l'eficiència, sinó que també ho és vetllar per sostenir la vida de les persones

En un principi, alguns treballadors no volien transformar-se en cooperativa o bé se sentien insegurs. Pensàvem que el procés per entrar en la lògica del cooperativisme s'allargaria més, però ha anat més ràpid del que prevèiem. Les cooperatives tenen manca de recursos arran del bloqueig econòmic, és molt difícil accedir a les matèries primeres, però crec que els treballadors no voldran tornar a l'estructura d'empresa estatal perquè han millorat econòmicament, tenen més autonomia per decidir i poden organitzar el procés productiu. Encara depenen de l'Estat, però arribarà un moment en què la cooperativa se'n separarà definitivament.

A Veneçuela, es van crear moltes cooperatives en un temps rècord (de 1.000 a més de 300.000 entre 1999 i 2011), però moltes van desaparèixer en pocs anys. Una de les lectures és que va mancar formació i aliances per part dels organismes estatals perquè es consolidessin. Disposeu d'una estratègia per gestionar aquests aspectes?

El pensament i la pràctica d'esquerres són molt bones en política, però molt dolentes en economia. A l'Amèrica Llatina, sabem com tombar un govern, però ens costa governar. Són molts segles de lluita per arribar al govern i, quan hi arribes, et tro-

bes que l'Estat encara està construït com un Estat nació. El repte del pensament emancipador –no l'anomenarem ni d'esquerres ni de dretes, perquè a l'esquerra també hi ha capitalisme– és pensar i fer una nova economia. El que ha passat amb les experiències dels governs progressistes de l'Amèrica Llatina és que els estats van passar a una lògica distributiva. En el cas específic de Veneçuela, va passar a distribuir les rendes petrolieres. A l'Amèrica Llatina, hi ha tanta misèria que, quan un govern d'esquerres arriba al poder, moralment, no pot fer altra cosa que treure les persones de la pobresa. L'únic que no es pot qüestionar a cap dels governs d'esquerres del continent que han accedit al poder és que van aconseguir que molta gent deixés de ser pobra. Ara bé, s'han desgastat molt. Paral·lelament, haurien d'haver canviat la lògica econòmica de producció i reproducció de la vida, cosa que implica pensar que no només és productiu el guany empresarial i l'eficiència, sinó que també ho és vetllar per sostenir la vida de les persones.

Cal un canvi cultural?

El repte i el que ens aporta l'experiència de l'Amèrica Llatina és, efectivament, que hi ha d'haver un procés de canvi cultural

i civilitzatori. I que l'economia s'ha de concebre des d'aquesta lògica. La lògica del capital és la del cost-benefici, però l'eficiència de l'empresa no es pot mesurar així, ja que es poden disminuir els costos i augmentar els beneficis amb mecanismes d'explotació, discriminació i degradació del medi ambient. És la lògica capitalista, encara que siguem a Cuba. Existeixen altres criteris a banda del Producte Interior Brut (PIB), com la sostenibilitat de la vida, incloent-hi l'espiritualitat. L'ésser humà ha de poder crear pensant la realitat. I, per fer-ho, cal que tingui cultura, salut, temps lliure, plaers, cures... Tots aquests elements han d'entrar a l'economia. La primera causa de suïcidi al món és la solitud; som éssers socials i, per tant, necessitem la comunitat i dissenyar una comunitat econòmicament. El problema és que l'economia està pensada perquè les persones es quedin soles.

A Europa, la dona va entrar al mercat laboral com a via per emancipar-se, però molts cops ha acabat assumint una triple càrrega (tasques domèstiques, cures i feina al mercat laboral). Quina és l'estratègia per lluitar contra aquesta dinàmica?

La dona cubana sempre ha suportat les tres càrregues. D'aquesta manera hem assolit que les dones siguin el 60% de la població amb estudis tècnics i superiors. Ara, hi ha un envelliment de la població i la dona s'ha de fer càrrec dels infants i de la gent gran. Aquesta és la lluita de la dona cubana. Lamentablement, arran de la crisi, hem perdut coses: les guarderies i els centres d'atenció a la gent gran s'han reduït i la població exigeix que se solucioni el problema perquè representa un càrrega forta per a les dones. És una situació que s'agreuja davant la manca d'opcions de l'Estat per poder-ho solucionar.

Per acabar, en referència al nou context polític, un cop vas dir que «les projeccions del país, encara en procés de prova, entreguen un marge de creativitat infinita». T'atreveixes a fer una projecció de com pot ser el teu país d'aquí a deu anys?

Avui dia, ideològicament, pots ser dissident des de l'esquerra i allunyar-te de la cultura tradicional que ve de l'esquerra. Però l'ètica passa per damunt de tot això. Hem d'assumir que el futur de la humanitat no

El que ha impulsat la humanitat cap al canvi ha estat la cerca constant de la felicitat, però, d'això, se'n parla poc. Fins i tot ens han pres el creure que podem ser feliços

pot passar perquè la majoria mori. Ja no és una aposta per un posicionament polític i ideològic, es tracta d'un tema ètic. El que ha impulsat la humanitat cap al canvi ha estat la cerca constant de la felicitat, però, d'això, se'n parla poc. I, si es fa, és en termes molt abstractes, fins i tot ens han pres el creure que podem ser feliços. La felicitat pot ser un instant, però s'ha d'intentar que sigui cada cop més freqüent. Fent una projecció de deu anys, espero que hàgim pogut reconstituir nexes de socialitat que esdevinguin paradigmes en termes ètics per a la resta de persones pobres i humils del planeta. Sempre dic que el poble cubà s'ha sacrificat per aquest projecte. No sé quantes persones d'esquerres del món estarien disposades a ser d'esquerres a Cuba, amb tot el que implica l'escassetat i les necessitats. El cubà que marxa no ho fa rebutjant el projecte, sinó perquè tot això té un cost i un sacrifici. I no tothom els vol assumir. Però el jovent que marxa de Cuba i coneix altres contextos es torna crític amb aquelles realitats i reconeix que ve d'una experiència que li va ensenyar que hi havia altres possibilitats de vida. ■

Cròniques des de Ginebra: Setmana de mobilització dels pobles davant de la impunitat de les empreses transnacionals

Alicia Rodríguez

La setmana del 24 al 29 d'octubre va tenir lloc a Ginebra la Setmana de Mobilització dels Pobles, coincidint amb la Segona Sessió del Grup de Treball de Composició Oberta (OEIGWG) del Consell de Drets Humans de Nacions Unides, que té el mandat d'establir un Tractat Vinculant sobre Transnacionals i Drets Humans.

*Hi ha un gran
buit legal
en el dret
internacional
en relació a la
responsabilitat
de les ETNs
sobre el
compliment dels
DDHH*

Aquest Tractat hauria de contribuir a posar fi a la impunitat de les Empreses Transnacionals (ETNs) per les vulneracions als Drets Humans (DDHH) que cometen diàriament a tot el món, i garantir l'accés a la justícia a les persones i comunitats afectades per les seves activitats.

L'organització de la Setmana de Mobilització dels Pobles va estar a càrrec de la *Campanya Global per Reivindicar la Sobirania dels Pobles, Desmantellar el Poder de les empreses transnacionals i Posar fi a la Impunitat*, de la qual forma part EntrePobles, que és una coalició de més de 200 moviments socials, xarxes i organitzacions de tot el món, així com campanyes de denúncia d'empreses específiques, actives en diferents sectors, regions i països.

La Campanya Global és una resposta davant del poder corporatiu. Té per objectiu facilitar el diàleg, els intercanvis d'estratègies, d'informació i d'experiències, actuant com un espai on cobren major visibilitat les resistències i s'aprofundeix la solidaritat.

Al juny de 2014, el Consell de Drets Humans va adoptar la Resolució 26/9 sobre l'elaboració d'un instrument internacional jurídicament vinculant sobre les ETNs i altres empreses pel que fa als DDHH. Va ser un assoliment històric després de dècades d'intents fracassats en Nacions Unides.

La Campanya Global ha estat involucrada en aquest procés, facilitant la participació de persones pertanyents a moviments socials de tot el món durant les Setmanes de Mobilització en paral·lel de les sessions del Consell de Drets Humans al juny de 2014, juliol de 2015 i octubre de 2016.

Entre els moviments socials presents, podem destacar la presència de la Via Camperola, la Marxa Mundial de Dones i comu-

nitats de persones afectades, com la Unió d'Afectats/as per les Operacions Petroleres de Texaco (UDAPT) d'Equador o representants de la Comunitat de Barillas a Guatemala.

La Campanya Global ha treballat en 6 propostes, que ha presentat en la OEIGWG a Ginebra:

1. Enfocament i abast del Tractat sobre les ETNs i altres empreses en relació als DDHH. Hi ha un gran buit legal en el dret internacional en relació a la responsabilitat de les ETNs sobre el compliment dels DDHH. Les ETNs, mentre que són persones jurídiques, són subjectes i objectes de drets, i per tant, han de respectar els DDHH. El futur instrument internacional ha de ser ratificat pels Estats i la seva aplicació garantida per un mecanisme internacional públic.

2. Responsabilitat de les ETNs per perjudicis als DDHH: l'aspecte extraterritorial. Les ETNs no poden vulnerar els DDHH on vulgui que aquestes operin i els estats d'origen de les ETNs tenen l'obligació de respectar, protegir, complir i remeiar els crims de DDHH de les ETNs, allí on operin.

3. Tribunal Internacional sobre Empreses Transnacionals i Drets Humans. Es proposa establir un Tribunal Internacional sobre Empreses Transnacionals i Drets Humans, que complementi els mecanismes universals, regionals i locals, i garanteixi a les persones i comunitats afectades l'accés a una instància judicial independent per a l'obtenció de justícia per violacions dels drets civils, polítics, socials, econòmics, culturals i mediambientals.

4. Responsabilitat solidària i mancomunada de les ETNs amb els seus direc-

*Com a
Campanya
Global, tenim el
repte d'avançar
en la redacció
del Tractat
Internacional
dels Pobles per
al control de
les empreses
transnacionals*

tors i cadenes de valor (filials, proveïdors i subcontractistes). Es proposa que tots els agents econòmics que es lucren amb una activitat mercantil han de ser responsabilitzats de les conseqüències que aquesta activitat generi, en tota la cadena de valor. Això inclou filials, proveïdors i subcontractistes.

5. Institucions Financeres Internacionals (FMI, Banc Mundial) i el Règim de Comerç i Inversió (OMC/TLCs i TBI). El futur instrument internacional vinculant ha d'incloure regles sobre obligacions de les Institucions Financeres Internacionals (IFIs) i instruments relatius, així com sobre la conducta del règim internacional de comerç i inversions.

6. Drets de les persones afectades. Hi ha una definició estricta sobre qui són persones afectades per les ETNs. Per tant, és essencial que el futur Tractat contingui un capítol dedicat a abordar aquest concepte i la forma de reparar les vulneracions dels drets.

Com a valoració de la Setmana de Mobilització dels Pobles, és important dir que va haver-hi un variat i nodrit nombre de participacions des dels moviments socials i comunitats afectades en les plenàries del OEIGWG, en les sessions paral·leles organitzades per la Campanya Global dins de Nacions Unides i en les activitats en la carpa exterior situada a la Plaça de les Nacions, organitzades per la Campanya Global.

La possibilitat d'estar una setmana compartint tantes hores d'activitats, reunions i anàlisis ha facilitat l'articulació de noves

xarxes de treball entre els diferents moviments i organitzacions presents, la qual cosa alimenta i contribueix a l'enfortiment de la Campanya Global.

La Tercera Sessió del Grup de Treball Intergovernamental del Grup de Treball de Composició Oberta (OEIGWG) del Consell de Drets Humans de Nacions Unides serà a l'octubre de 2017 i té com a objectiu seguir avançant en la construcció del Tractat Vinculant sobre Transnacionals i DDHH.

Com a Campanya Global, tenim el repte d'avançar en la redacció del **Tractat Internacional dels Pobles per al control de les Empreses Transnacionals**, que reculli totes les aspiracions que tenim com a Campanya Global.

Un altre repte de la Campanya és continuar treballant al **Centre Internacional dels Pobles davant de la impunitat de les Empreses Transnacionals**, que té com a objectiu ser una instància que permeti el seguiment, recerca i acció sobre les denúncies presentades per col·lectius afectats per les pràctiques de les ETNs, i que d'aquesta manera, pugui centralitzar els casos i portar-los al **Tribunal Internacional sobre Empreses Transnacionals i Drets Humans**. D'altra banda, hem de continuar treballant en l'**articulació política**, perquè cada vegada més se sumeixen noves organitzacions a la Campanya Global i en la **solidaritat** per donar resposta a tots els casos de vulneració de DDHH per part de les ETNs que ens trobem diàriament. ■

Jornades Experiències Transformadores: Trobada de propostes educatives des de la Sobirania Alimentària i els Feminismes

Pedro Guirado

Els dies 18, 19 i 20 de novembre tingueren lloc a Alacant, a la seu de la Universitat d'Alacant i a l'Alberg La Florida, les I Jornades Experiències Transformadores: Trobada de propostes educatives des de la Sobirania Alimentària i els Feminismes.

Propiciar espais de trobada entre diferents moviments i experiències, i exposar les diferents visions, tendències i sensibilitats, que amb una mirada feminista, s'acosten a la problemàtica de la sostenibilitat

Aquestes jornades han estat el punt de trobada de diferents organitzacions, projectes, socials i entitats del País Valencià per tal de compartir, debatre i exposar experiències transformadores des de les perspectives de l'educació, la sobirania alimentària i els feminismes.

Els continguts, la metodologia, els temps i la logística d'aquestes jornades s'han elaborat i preparat amb un procés participatiu. Entrepobles PV, promogué les jornades amb la participació de diverses organitzacions amb presència al País Valencià que treballen, amb una mirada crítica i transformadora, un o diversos eixos de la trobada: Plataforma per la Sobirania Alimentària del País Valencià, Associació Perifèries, ESF, Amarna, AmA made in cielo, COAG CV, CERAI i Ecologistes en Acció.

L'objectiu principal de les jornades era d'una banda, fer visibles les diferents iniciatives, projectes i activitats que tenen la voluntat de conjugar l'educació, la sobirania alimentària i els feminismes, mitjançant l'exposició de bones pràctiques pedagògiques i transformadores, i, de l'altra, posar en contacte diferents experiències del País Valencià i d'Amèrica Llatina.

Cal destacar un dels objectius principals de la trobada; el de propiciar espais de trobada entre diferents moviments i experiències, i exposar les diferents visions, tendències i sensibilitats, que amb una mirada feminista, s'acosten a la problemàtica de la sostenibilitat. És molt important la interconnexió entre els temes tractats durant el cap de setmana per ajudar a trencar amb el model actual de societat en què totes i tots vivim: una societat regida per un model capitalista i patriarcal, on les dones i els

homes estem al servei dels mercats i on se'ns veu com a recursos per al desenvolupament neoliberal.

En iniciar les jornades es presentaren els materials educatius per treballar la sobirania alimentària des dels feminismes mitjançant l'exposició de tres projectes diferents: La Naturadora (projectes des de la quotidianitat), Entrepobles (guia didàctica sobre l'exposició «Els límits del creixement») i Perifèries (investigació sobre les savieses i les experiències de les dones rurals del País Valencià). Amb posterioritat, es dugué a terme la xerrada inaugural «La sobirania alimentària des dels feminismes i l'educació» amb la participació de dues dones expertes en la matèria: Eva Carazo, companya de Costa Rica que parlà de l'Educació Transformadora des dels feminismes i la sobirania alimentària; i Marina Sánchez, des de la perspectiva de l'economia feminista.

Una altra de les activitats principals de les jornades fou la xerrada de dones rurals compartint llurs experiències. En parlaren dues que ens mostraren dos contextos i formes de viure diferents, però molt properes quant al respecte a la natura i al medi ambient. Una d'elles, la Francesca ens mostrà el projecte de l'Hort de Carmen i els Sistemes Participatius de Garantia, projectes en els quals treballen per unir el compromís en l'agroecologia i la justícia social. Una altra companya que ens parlà sobre les seves vivències i experiències fou Témpera Pintado, una dona de Piura, Tambogrande, al nord del Perú. És una líder indígena membre i assessora de la Federació Nacional de Dones Camperoles, Artesanes, Indígenes, Nadiues i Assalariades del Perú (FEMUCARINAP, sigles en castellà), que ostenta càrrecs de res-

ponsabilitat diversos a la seva comunitat i a Tambogrande, entre d'altres, és facilitadora a les escoles de joves universitàries de Piura, i participa a diversos processos d'educació popular. Des de les seves experiències personals ens mostrà la seva tasca d'enfortiment i empoderament de les capacitats de les dones de la seva regió i la importància de l'articulació i la unió sobretot entre les dones, per tal d'aconseguir reivindicacions polítiques i socials, sempre en plena concordança amb la naturalesa o «pachamama» i amb el respecte a la biodiversitat.

Aquestes xerrades inspiradores donaren pas a la presentació de les experiències dutes a terme per diferents col·lectius, associacions i cooperatives del País Valencià. S'ela-

popular del territori. Totes aquestes experiències finalitzaren amb un debat conjunt dels diferents punts de vista exposats fonamentat en una reflexió sobre la seva història, els seus punts febles i les seves forteses, així les seves aspiracions i expectatives.

Per acabar les jornades, comptarem amb la participació de tres convidades de diferents parts del món que mostraren la seva visió i les seves experiències. Ángeles Santos, dona ramadera representant del COAG-Plataforma Rural, ens exposà la seva vivència com a dona ramadera a Extremadura. També tinguérem la sort de comptar amb la Janaina Stronzake, dirigent del MST, Moviment dels Treballadors Rurals Sense Terra del Brasil i professora de Màs-

Janaina Stronzake, dirigent del MST, ens apropà la situació del Brasil després del cop i de les dificultats que enfronta la seva organització en el context de criminalització

boraren diverses dinàmiques per fer les explicacions: Les Espigolaores, que treballen en la recuperació de memòries orals i savieses de dones camperoles de diferents regions del País Valencià; Les Marietes que s'encarreguen d'elaborar productes artesanals i ecològics; Ecollavor, que s'ocupen de la producció agrobiològica i de la recuperació de varietats tradicionals; La Camperola, que possibiliten la viabilitat econòmica de la producció agroecològica, participen a diferents mercats i botigues locals de proximitat; Col·lectiu Esquella, que se centren en l'estudi, la defensa i la promoció del patrimoni rural i en especial, el ramader de les comarques centrals, així com la qualitat de vida dels seus habitants, sempre des del punt de vista de la sostenibilitat; per acabar L'Aixada com Eixida, una cooperativa agroecològica que tracta d'establir un diàleg directe entre producció i consum responsable i representa un paper en l'educació

ter a diferents universitats, que ens apropà la situació del Brasil després del cop, i que ens parlà del treball educatiu de l'Escola Nacional Florestán Fernandes i les escoles d'agroecologia d'Amèrica Llatina; i també de les dificultats que enfronta la seva organització en el context de criminalització actual. En darrer terme, Marta Rivera, professora de la Universitat de Vic, ens parlà de les dificultats d'abordar els tres eixos des de l'àmbit de l'acadèmia, i de la importància de la creació de processos i metodologies per acostar els processos socials a la universitat.

Les jornades han assolit els objectius inicials previstos i han estat un espai de trobada molt interessant, per compartir experiències i per estrènyer i unificar llaços per combatre un sistema que es fonamenta en la sobreexplotació del medi, la desigualtat de gènere i la destrucció de comunitats rurals, entre un llarg etcètera, el sistema capitalista i patriarcal que ens ha tocat viure i combatre. ■

FEMINISMES

Quan la destra és sinistra i la sinistra és maldestra. Una perspectiva crítica i feminista de l'esquerra llatinoamericana

Lilian Celiberti – *Cotidiano Mujer, Uruguai*

Fer un balanç de la dècada de governs progressistes de la regió és una tasca que supera l'individual i que depèn de les possibilitats d'un debat crític que ens ha de permetre veure les llums i les ombres, al mateix temps que ha d'analitzar les arrels més profundes dels déficits epistèmics, culturals i polítics de l'esquerra llatinoamericana.

Es tracta d'un procés incipient, que, tal com proposa Arturo Escobar, té el desafiament d'«amplificar l'espai epistèmic i social d'allò que tradicionalment s'ha considerat el pensament crític llatinoamericà».¹ Escobar proposa incloure al pensament d'esquerra almenys dues grans vessants que surten de

les lluites i del pensament «des de baix»: el pensament autòmic i el pensament de la terra. Des de la perspectiva feminista, és necessari incorporar «el pensament des del cos». És a dir, les relacions de poder que el travessen, l'articulació de l'autonomia individual i la col·lectiva, les relacions amb el territori i amb la naturalesa.

En el «gir a l'esquerra» s'identifica un conjunt heterogeni de processos i de cultures polítiques dissemblants. Tanmateix, malgrat la seva heterogeneïtat, tots s'han identificat

1. Escobar, Arturo; «Desde abajo, por la izquierda y con la tierra. La diferencia de Abya Yala/Afro/Latino-América» en: *Rescatar la esperanza. Más allá del neoliberalismo y el progresismo*. 2016. Entrepobles, Barcelona.

mútuament com a partits d'esquerra i han constituït espais d'aliança (Foro de São Paulo i ALBA) que mai s'han debatut.

El Front Sandinista d'Alliberament Nacional, liderat per Daniel Ortega, pertany a ambdós espais, sense que s'hagin qüestionat les seves estratègies de perpetuació en el poder, les seves polítiques restrictives pel que fa als drets sexuals i reproductius o les aliances conservadores que sostenen el govern. Al contrari, el juny de 2016 la declaració de la XXII Trobada del Foro de São Paulo abraça el suport popular «al FSLN i al seu líder, el Comandant Daniel Ortega, candidat presidencial a les eleccions del novembre en aquell país, en les quals el poble nicaragüenc, segur del seu triomf, ha donat una lliçó de sobirania en no permetre la intervenció tradicional de les potències imperialistes als processos democràtics dels nostres països sota la disfressa de l'observació electoral». Aquesta postura la comparteixen una part significativa dels moviments socials que aprofundeixen en el que Boaventura de Sousa Santos anomena «una relació fantasmal entre la teoria i la pràctica».²

Alejandro Bendaña afirma que «a diferència d'alguns països a l'Amèrica del Sud, lamentablement, no és possible enumerar iniciatives progressistes significatives sinó més bé retrocessos enormes» tals com la prohibició de l'avortament terapèutic, l'evolució creixent de les desigualtats socials, les concessions a empreses multinacionals o la indefensió de les comunitats indígenes davant el tràfic de terres i fusta emparats pel capital i les autoritats polítiques. El Moviment Feminista de Nicaragua es pronuncia de la mateixa manera respecte a la nova conjuntura electoral. En un dels seus últims documents afirma que «rebutja la utilització del cos de les dones per tal de negociar quotes de poder entre els poders polític, econòmic i religiós, per això continuarem lluitant amb els nostres propis mitjans i creant aliances únicament amb aquells actors socials disposats a situar al centre de les propostes de canvi, la justícia i la igualtat per als homes i les dones a tots els àmbits de la vida».³

2. De Sousa Santos, Boaventura: «Epistemologies del Sur. Utopía y Praxis Latinoamericana». *Revista Internacional de Filosofía Iberoamericana y Teoría Social*. Any 16. N. 54 (juliol-setembre, 2011) pp. 17-39. CESA-FCES. Universitat del Zulia. Maracaibo-Veneçuela.

3. «Una postura feminista ante la situación nacional». Movimiento Feminista de Nicaragua. 18 de octubre 2016.

Quan la pràctica política queda ancorada en conceptualitzacions de la Guerra Freda, només es pot estar «amb» o «en contra» i totes les reflexions que la qüestionen són situades automàticament en l'àmbit de la dreta. Segons Boaventura de Sousa Santos «la pèrdua dels fonaments crítics, combinada amb la relació fantasmal entre la teoria crítica eurocèntrica i les lluites transformadores a la regió, no només recomanen prendre distància en relació al pensament crític pensat amb anterioritat a dins i a fora del Continent; molt més que tot això, exigeixen pensar allò impensat, és a dir, assumir la sorpresa com a acte constitutiu de la tasca teòrica».

Progressisme i populisme

Eduardo Gudynas sosté que «els progressismes expressen règims polítics heterodoxes, on coexisteixen novetats que podrien identificar-se com d'esquerra, amb d'altres propostes més conservadores; es feren algunes innovacions però al mateix temps romangueren components que s'arrosseguen des de les dècades neoliberals».⁴ Però el que en inici podia ser qualificat de «gir a l'esquerra» –caracteritzat per un rol nou de l'Estat i la inclusió de les veus i les demandes dels moviments socials amb expectatives de canvi emancipador– enfrontà els límits de les seves propostes neodesenvolupistes i deixà veure, com diu Maristella Svampa, que «els populismes realment existents ens insereixen en un escenari més pessimista, que adverteix de les relacions conflictives sobre els models de democràcia, sobre la confrontació entre governs progressistes i moviments socials i les limitacions creixents dels projectes neoextractivistes».⁵

Les tensions i les contradiccions d'aquesta heterodòxia, més la corrupció d'alguns processos han generat ruptures en alguns moviments de base. Dirigents del PT brasiler, afirmen que s'han separat dels moviments socials, sense reflexionar que s'esdevingué precisament a causa de les seves opcions i concessions al capitalisme depredador, a l'agronegoci i a les finances. No foren actes innocents, i les seves repercussions són gravíssimes des del punt de vista polític, ecològic i social.

4. Gudynas, Eduardo: *La identidad de los progresismos en la balanza*. ALAI 2015.

5. Svampa, Maristella: «América Latina: Fin de ciclo y populismos de alta intensidad» en *Rescatar la esperanza. Más allá del neoliberalismo y el progresismo*. 2016. Entrepobles, Barcelona.

*Les lluites dels
feminismes es
confronten amb
una cultura
d'esquerra, però
també amb
altres vessants
del pensament
crític*

Hauríem de començar per posar al centre del debat la contradicció capital-vida, tal com la defineix l'economia feminista, per pensar la qualitat mateixa de la vida

Recórrer exclusivament a la crítica de l'imperialisme i dels grans mitjans de comunicació, amputa el desenvolupament d'un pensament crític d'esquerra capaç d'alimentar-se de la pràctica per analitzar les polítiques econòmiques dels governs, les seves opcions i les seves aliances.

Les lluites dels feminismes es confronten amb una cultura d'esquerra, però també amb altres vessants del pensament crític, que marginen camps de l'activisme políticofeminista a un segon lloc, reproduint una divisió obsoleta teòricament i pràctica entre «allò polític» com a gestió de l'Estat, i les relacions socials quotidianes en què l'exclusió social, el racisme, el sexisme i la heteronormativitat, s'articulen en les persones de carn i ossos, en els cossos de les dones que pateixen la violència i de les nenes i els nens abusats sexualment.

Quin és el camp de les aliances que els partits d'esquerra han privilegiat? Les relacions amb feministes, ecologistes, activistes de drets humans s'estigmatitzen i es ridiculitzen, una vegada i una altra, per mirar «l'arbre i no veure el bosc», sense comprendre que és precisament el bosc el que no ens agrada.

Els moviments que pretenen un canvi social haurien d'identificar-se per la radicalitat imaginativa de les seves propostes per crear noves formes de producció de la política i de l'organització de la societat. Com pensem el nostre futur com a societat?

Construir nous destins emancipadors requereix un canvi de la perspectiva d'anàlisi. Aquest és el principal terreny de la disputa política. Hauríem de començar per posar al centre del debat la contradicció capital-vida, tal com la defineix l'economia feminista, per pensar la qualitat mateixa de la vida o «la vida que val la pena ser viscuda».

El diàleg plural és una eina política però també és una proposta emancipadora en ella mateixa, ja que obre la possibilitat de fer una política feminista des de la diversitat i amb una pluralitat de mirades. En l'escenari polític d'Amèrica Llatina i en aquest feminisme de mil rostres diferents, posar en diàleg els imaginaris construïts en les lluites per constituir-se en protagonistes de la seva història, i fer un espai fèrtil per a l'acció política, permet desmantellar imaginaris colonitzats i enforteix aliances i interaccions noves. ■

LLIBRE

'Recuperar l'esperança. Més enllà del neoliberalisme i del progressisme'

Equip d'edició

Fer un balanç crític del que ha esdevingut la darrera dècada amb els anomenats governs progressistes, no és una qüestió de passar comptes amb el passat, sinó de voler ser en les millors condicions possibles per afrontar el futur proper, davant d'aquesta nova onada neoliberal que assetja el continent i davant els reptes de la crisi global.

Amb aquesta publicació, en llengua castellana, volem portar a aquest costat de l'Atlàntic algunes de les veus d'Abya Yala, referents nacionals i internacionals, que miren més enllà del neoliberalisme i del progressisme. No hi són totes ni de bon tros, ni tan sols totes les que hauríem desitjat. Però sí que pensem haver reunit una bona mostra de l'anàlisi i de les projeccions des d'una varietat de països, enfocaments, èmfasis i des de diferents –i de vegades contradictòries– rismatisos.

Pensem al mateix temps que la mirada a l'experiència d'aquesta última dècada a Amèrica Llatina és una mirada amb rebot. És a dir, és, d'alguna manera, una mirada que inclou elements de reflexió sobre els processos sociopolítics que vivim al nostre entorn. Les conjuntures i les situacions tenen evidentíssimes diferències, però a ningú se li escaparà al mateix temps que ens enfrontem a reptes i temes que tenen molt en comú.

Ens sembla important recordar i subratllar que després de cadascuna de les reflexions que trobareu en aquestes pàgines hi ha molt més que el treball intel·lectual brillant dels seus autors i autores. Hi ha centenars de lluites, processos, moviments, experiències d'activisme social, de milers de persones que es van atrevir a obrir altres camins que els que ens dicten com a possibles.

Autores i articles:

- **Eduardo Gudynas:** Els progressismes sud-americans: Idees i pràctiques, avenços i límits
- **Maristella Svampa:** Amèrica Llatina: Fi de cicle i populismes d'alta intensitat
- **Decio Machado:** El progressisme llatinoamericana al seu laberint
- **Alberto Acosta i John Cajas Guijarro:**

L'edició digital d'aquesta publicació es pot descarregar a les webs de Entrepobles i de Cultopías

Dialèctica de (gairebé) una dècada desaprofitada. Estridències, orígens i contradiccions del correïsmes

- **Óscar Ugarteche:** On som, a on anem i com es veu
- **Virginia Vargas:** Els feminismes, al laberint de les esquerres governants a Amèrica Llatina. reflexions inacabades
- **Marco A. Gandarillas:** Bolívia: La dècada daurada de l'extractivisme
- **Raúl Zibechi:** El pensament crític en l'hora del col·lapse sistèmic
- **Lilian Celiberti:** Esquerra, respecte a què?
- **Arturo Escobar:** Des de baix, per l'esquerra i amb la Terra. La diferència d'Abya Yala / Afro / Amèrica Llatina. ■

V Trobada Internacional d'Escoles Indígenes de Formació Política

Esther Oliver – AlterNativa Intercanvi amb els Pobles Indígenes

Des del dia 13 fins al 18 de juny de 2016 tingué lloc a la localitat de Quito (Equador) la V Trobada Internacional d'Escoles Indígenes de Formació Política. Impulsada per AlterNativa (com a membre de la CODPI) i Entrepobles.

*Les Trobades
 Internacionals
 reuneixen a
 organitzacions
 de solidaritat
 internacional
 de l'Estat
 espanyol amb
 organitzacions
 indígenes
 d'Abya Yala*

Les Trobades Internacionals reuneixen a organitzacions de solidaritat internacional de l'Estat espanyol amb organitzacions indígenes d'Abya Yala.¹

La jornada inicial es va dedicar a l'anàlisi de la conjuntura de cada un dels països participants. Una realitat compartida és la presència d'empreses extractives en territoris indígenes que evoquen projectes econòmics capitalistes d'acaparament: mineria a gran escala, monocultiu de canya, palma, expansió de la frontera petrolera i hidroelèctriques, entre d'altres. Aquesta realitat generalitzada al continent ha activat diferents formes de resistència per part de la població indígena i camperola i amb això s'han generalitzat, de la mateixa manera, diferents formes de repressió, criminalització i noves formes de violència estatal.

Tot i que cada país té les seves particularitats, el cas de l'Equador i de Bolívia presenten diverses similituds. Tots dos reaccionaren a les mesures d'austeritat imposades pels governs neoliberals amb mobilitzacions socials. En ambdós països, el descontentament social s'encarrilà a través de la via electoral i va dur a la presidència a governs de caràcter progressista amb una agenda comuna: enfortiment de l'Estat, aplicació de polítiques socials i la realització de grans obres d'infraestructura. A la pràctica les diferències entre els governs andins es redueixen únicament a la manera com es relaciona el govern amb els moviments socials. Ni el govern equatorià ni el bolivià han estat capaços d'oferir una

alternativa al desenvolupament capitalista, pitjor encara, projectes com la carretera del TIPNIS, que s'insereix dins el IIRSA (infraestructura per a la Integració Regional Sud-americana) evidencien la voluntat d'afavorir el saqueig dels territoris per part de les potències estrangeres.

En el cas de l'Equador, la Coordinadora Nacional d'Obrers i Indígenes dirigí les principals mobilitzacions al país. L'agost de 2015 tingué lloc la manifestació més important amb una repressió i criminalització tan dures que deixà a més de 40 persones en procés judicial. Avui dia, a l'Equador hi ha més de 700 persones perseguides per qüestions polítiques. El govern debilita les organitzacions socials i enforteix l'Estat.

D'altra banda, a dia d'avui, el govern d'Evo Morales permet més possibilitats d'incidència política i una proximitat més gran del govern als sectors socials organitzats, hi ha una forta reflexió post referèndum i no s'experimenten els nivells de criminalització que viuen altres països llatinoamericans.

El context colombià ve marcat per les negociacions de pau. Una de les característiques principals dels Acords de Pau és l'exclusió dels pobles indígenes, afros i camperols. El Govern i les FARC han negociat la implantació de zones de reserva als territoris mitjançant la constitució de reserves camperoles sobreposades als territoris indígenes i afro i la creació d'organitzacions noves, fins i tot de caràcter nacional, que fragmenten les organitzacions tradicionals del moviment indígena i camperol. Com a conseqüència a la signatura dels Acords de Pau les organitzacions participants mostren la seva preocupació per l'època del post conflicte. A més a més, hi ha poca claredat envers les víctimes, les despulls territorials i els nens i les nenes reclutades. D'altra banda, la signatura dels Acords de Pau,

1. Centre de Formació i Realització Cinematogràfica (Bolívia); Associació de Cabildos Indígenes del Nord del Cauca i Organització Indígena d'Antioquia (Colòmbia); Associació de Serveis Comunitaris de Salut, Associació Maya Uk'u'x B'e i Cooperació Indígena per al Desenvolupament Integral (Guatemala) i Confederació de Nacionalitats Indígenes de l'Equador (CONAIE), Institut Científic de Cultures Indígenes (ICCI), Pluriversitat Amawtay Wasi i Universitat de la Terra (Equador).

*La Trobada
va destacar les
violències que
pateixen i les
resistències en
què participen
les dones
indígenes*

negociada entre el govern i les guerrilles, va acompanyada d'una presència governamental major a la regió, de formes de penetració, clientelisme, cooptació de líders i divisió de la població.

En el cas de Guatemala, el país viu escenaris on l'estat d'excepció és la regla. Encara tenim present la matança de 2012 a Totonicapán i els violents desallotjaments de la Vall del Polochic un any abans. Les xifres de morts violentes, al voltant de 20 diàries, situen Guatemala entre els països més violents del món. El conflicte social no troba una via electoral on expressar-se. Els moviments socials aconseguiren remuntar les circumstàncies i l'any 2015 crearen l'Assemblea Social i Popular, malgrat els nombrosos intents de manipulació i de redirecció que comptaren amb l'ajut de grans mitjans de comunicació i de les classes mitjanes-altes urbanes que clamaven contra la corrupció. A l'Assemblea conflueixen moviments camperols, indígenes, feministes, d'estudiants universitaris urbans, entre d'altres, i s'ha encarregat de mantenir en ferm les demandes històriques. Conjuntament amb sectors políticament poc alineats però aglutinats en una mobilització massiva, aconseguiren posar fi al govern anterior. Una altra mostra d'això és la Marxa per l'Aigua realitzada recentment, en què diferents pobles indígenes van recórrer des de la frontera amb Mèxic i des del nord del país cap a la seu del govern a la ciutat de Guatemala, denunciant el robatori i la contaminació de fonts d'aigua i recollint mostres d'aigua contaminada de tots els rius que trobaven al seu pas. Com ja s'esdevingué anteriorment a Amèrica

Llatina, i com a seguirà passant, la negació d'aquest dret fonamental atempta contra les bases que sustenten la vida i inevitablement desencadena la protesta social. A Guatemala es rescaten, dins del procés de resistència, diferents mecanismes pedagògics de mobilització social: entre els quals les sentències indígenes pròpies, amb més de 180 consultes comunitàries i la mobilització de més de 1.000.000 de persones que han dit que no a la mineria.

És important esmentar la transversalització de la perspectiva de gènere que realitzaren les diferents escoles, assenyalant les violències que pateixen i les resistències en què participen les dones indígenes. Des de Guatemala a Bolívia la resistència contra el model extractivista l'encapçalen les dones, i per això, elles són les primeres que pateixen la repressió sobre els seus territoris i els seus cossos. Tot i que les taxes de femicidis varien d'un país a l'altre, a Guatemala són especialment altes, es manté la irresponsabilitat constant per part dels governs a l'hora d'abordar aquest genocidi contra la meitat de la humanitat.

Basant-nos en aquests elements comuns, l'expansió de l'acumulació capitalista als territoris indígenes i camperols i la resistència i criminalització conseqüents, i l'increment de la violència cap a les dones, es fa palesa la importància dels processos de formació política impulsats per les organitzacions indígenes. ■

Aquest article ha estat publicat a partir de les aportacions de Lluís Corral i Rolando Moran

On trobar-nos:

DOMICILI SOCIAL: Av. Meridiana 32, ent. 2a (esc. B) · 08018 Barcelona
T. 93 268 33 66 · F. 93 268 49 13 · www.entrepobles.org · info@entrepobles.org

ANDALUSIA

- ep.andalucia@entrepobles.org
- <http://entrepoblesandalucia.wordpress.com>
- C/ José Mª Moreno Galván, 18, Bl.K - 2° B
41003 Sevilla · dologs@telefonica.net
T. 616 564 551

ASTÚRIES

- ep.asturies@entrepobles.org

CASTELLA-LA MANXA

- ep.castillalamanxa@entrepobles.org

CASTELLA I LLEÓ

- ep.zamora@entrepobles.org
- ep.burgos@entrepobles.org
- ep.valladolid@entrepobles.org
- <http://entrepoblesburgos.wordpress.com>
- <http://entrepobleszamora.wordpress.com>
- <http://entrepoblesvalladolid.wordpress.com>

CATALUNYA

- penedes@entrepobles.org
<http://entrepoblespenedes.wordpress.com>
- <http://entrepoblesbarcelona.wordpress.com>
- C. August 21, entl. 1a · 43003 Tarragona
- C. Raiers 13 · 25500 La Pobla de Segur (Lleida)
- Av. Meridiana 32, ent. 2^a (esc. B) · 08018 BCN

COMUNITAT DE MADRID

- ep.madrid@entrepobles.org

EUSKAL HERRIA

- herriarte@gmail.com
- <http://herriarte.wodrpress.com>

ILLES BALEARS

- C. Carme, 6 · 07701 Maó (Menorca)
- entrepoblesmallorca@yahoo.es

LA RIOJA

- Apdo. 1.327 · 26080 Logroño

PAÍS VALENCIÀ

- alacant@entrepobles.org
- <http://entrepoblesalacant.wordpress.com>
- <http://entrepoblesvalencia.wordpress.com>
- entrepobles.valencia@gmail.com
- C. Sant Isidre 9 · 03803 Alcoi
- C. Venezuela 1 · 03610 Petrer
- Paratge Sant Josep. C. Pipa 7
12600 Vall d'Uixó (Castelló)

REGIÓ DE MURCIA

- marcuba3@gmail.com

SEGUEIX-NOS A FACEBOOK I TWITTER:

www.facebook.com/Entrepbs
www.facebook.com/entrepobles.valladolid
www.facebook.com/EntrepoblesPaisValencia
www.facebook.com/pages/EntrePobles-Camp-de-Tarragona/671304729635435
www.facebook.com/pages/EntrePobles-Mallorca/684751931634597
www.facebook.com/EntrepoblesMadrid
[@entrepobles](https://twitter.com/entrepobles)
[@EntrePobles_Tgn](https://twitter.com/EntrePobles_Tgn)
[@EntrepoblesV](https://twitter.com/EntrepoblesV)

Aportacions econòmiques

Banc Popular (0075) Oficina (0128) Núm. c.c. (83-0600501829) • Via Laietana 33 · 08003 Barcelona

Entrepobles - BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

Sol·licitud d'ingrés com a soci/sòcia

Nom i cognoms .....

NIF*

Data de naixement .....

Adreça .....

C.P. .... Població .....

Telèfon .... Professió .....

Correu electrònic .....

Quota anual ..... 73 € ó ..... €

Si tens dificultats econòmiques posa't en contacte per flexibilitzar la teva aportació.

Entrepobles recomana fixar-la en el 0,7% del salari.

Ordre de pagament per a l'entitat bancària

Banc / Caixa .....

NÚMERO DE COMPTE - IBAN									
IBAN	ENTITAT	SUCURSAL	D.C.	NÚM DE COMPTE					

Sol·licito que fins nou avís, carreguin al meu compte o llibreta els rebuts que periòdicament els presentarà a nom meu **Entrepobles**

Nom i cognoms .....

Adreça .....

C.P. .... Població .....

Firma

*NIF imprescindible per a desgravament en l'IRPF.

Avis legal: De conformitat amb el que estableix la llei orgànica 15/1999, de 13 de Desembre, de protecció de dades de caràcter personal, i la Llei 34/2002, d'11 de juliol, de serveis de la societat de la informació i de comerç electrònic, l'Associació Entrepobles/Entrepobles/Entrepobles/Herriarte garanteix la confidencialitat i seguretat en el tractament de les dades de caràcter personal, necessaris per poder formalitzar la inscripció com a soci/a. Es pot exercir el dret d'accés, rectificació, cancel·lació i oposició mitjançant un correu electrònic a la bústia info@entrepobles.org o per mitjà d'un escrit a: Associació Entrepobles - Av. Meridiana 32, ent. 2^a (esc. B), 08018 Barcelona.